

Łaszkiewicz, Antoni

Sesja Jana Czarnockiego

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 22/2, 418-420

1977

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

którymi członkami zorganizowanego w 1816 r. przez Staszica we własnych dobrach Towarzystwa Rolniczego Hrubieszowskiego.

W dniu 28 października 1976 r. odbyło się podsumowanie jednej z tych akcji. W Muzeum Regionalnym w Hrubieszowie nastąpiło otwarcie wystawy poplenerowej, na której warszawscy plastycy Bronisław Tomecki i Tadeusz Michaluk wystawili 24 prace obrazujące zabytki Hrubieszowszczyzny związane bezpośrednio z działalnością Staszica. Pokaz prac Stefanii Łęczner z Lublina, trzeciej uczestniczki letniego pleneru, odbędzie się w terminie późniejszym.

Wystawa wzbudziła zrozumiałe zainteresowanie zarówno władz politycznych i administracyjnych, jak i społeczeństwa województwa zamojskiego. Na otwarciu byli także przedstawiciele szkoły Kombinat Cementowego w Chełmie (szkoła w przyszłości będzie nosiła imię Stanisława Staszica).

Wystawa przyczyniła się w poważnym stopniu do popularyzacji osiągnięć Staszica na Hrubieszowszczyźnie. Dlatego jej organizatorom — Muzeum Regionalnemu w Hrubieszowie i Towarzystwu Regionalnemu Hrubieszowskiemu — należą się słowa uznania.

Drugą imprezą — zorganizowaną tego samego dnia przez wymienione instytucje — było spotkanie byłych członków Towarzystwa Rolniczego Hrubieszowskiego. Pomysł tej imprezy podała prof. Helena Brodowska, autorka wydanej w 1956 r. monografii o największym dziele Staszica w zakresie reform gospodarczych. W zamierzeniu spotkanie miało służyć, jak to podkreślił we wstępnym przemówieniu prezes Towarzystwa Regionalnego Hrubieszowskiego — mgr Wincenty Piątek, zebraniu informacji o pamiątkach dotyczących fundacji Staszicowskiej, przechowywanych przez rolników Hrubieszowszczyzny. Pamiątki te złoży się na zespół eksponatów nowej ekspozycji w Muzeum Regionalnym w Hrubieszowie, a także pomogą w pracy nad całokształtem działalności Staszica na Hrubieszowszczyźnie. Zamierzenie to na omawianym spotkaniu — wskutek braku możliwości zgromadzenia wszystkich byłych członków Towarzystwa — nie zostało w pełni zrealizowane. Dlatego postanowiono organizować spotkania w mniejszych grupach — we wsiach Staszicowskich. Podczas zebrania wymieniono także poglądy na temat organizacji izb muzealnych w dwóch wsiach, w których mieściła się dawniej administracja Towarzystwa: Jarosławcu i Dziekanowie.

Na spotkaniu tym niżej podpisany przedstawił referat pt. *Staszicowskie koncepcje spółdzielcze i samorządowe*. Na podstawie najnowszych badań zilustrował genezę niektórych poglądów ekonomicznych Staszica oraz sposoby praktycznej realizacji tych poglądów w Towarzystwie Rolniczym Hrubieszowskim. Zwrócono także uwagę na poglądy Staszica, dotyczące roli samorządu (nie tylko w Hrubieszowszczyźnie, ale także w Warszawie) oraz innego typu wiejskie akcje spółdzielcze na ziemiach polskich w początkach XIX wieku.

Zbigniew Wójcik

SESJA JANA CZARNOCKIEGO

Dnia 16 grudnia 1976 r. odbyła się w Instytucie Geologicznym w Warszawie uroczysta sesja naukowa dla uczczenia 25 rocznicy śmierci Jana Czarnockiego. Otwarcia sesji dokonał dyrektor Instytutu Geologicznego — doc. Jan Malinowski.

Prof. Edward Rühle zobrazował działalność naukową i organizacyjną Jana Czarnockiego. Urodzony w dniu 24 maja 1889 r. w Kielcach Czarnocki od lat szkolnych interesował się geologią, zbierał okazy z okolic Kielc i doskonalił się w obranej dziedzinie na drodze samokształcenia. Poważnym oparciem dla

rozwoju zainteresowań i działalności zbierackiej Czarnockiego stało się założone w 1906 r. Muzeum Świętokrzyskie, które od początku miało dział fizjograficzny, a dzięki współpracy Czarnockiego powstał dział geologiczny.

Po ukończeniu szkoły średniej wiedzę geologiczną Czarnocki uzupełnił studiami systematycznymi na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie i na Uniwersytecie Jagiellońskim. W latach I Wojny Światowej kontynuował badania regionu Świętokrzyskiego, gromadząc poważne zbiory, a po utworzeniu polskiego uniwersytetu w Warszawie objął asystenturę przy katedrze geologii Uniwersytetu oraz kierownictwo Pracowni Geologicznej Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie.

Z chwilą utworzenia Państwowego Instytutu Geologicznego w 1919 r. Czarnocki przeszedł doń wraz z całą Pracownią Geologiczną, Muzeum Przemysłu i Rolnictwa i stał się jego współorganizatorem. Pełnił funkcje geologa i kustosza Muzeum, w 1938 r. został mianowany wicedyrektorem, a w 1947 r. dyrektorem Państwowego Instytutu Geologicznego.

W 1948 r. opracował pierwszy ogólnopaństwowy plan badań geologicznych w Polsce, które miały opierać się na pokazanej liczbie głębokich wierceń. Plan ten jest dowodem wybitnej znajomości zagadnień i niepospolitej intuicji. Przedwczesna śmierć nie pozwoliła mu odegrać do końca tej wielkiej roli, która przypadła mu w udziale.

Czarnocki prowadził swe prace na przestrzeni całego profilu stratygraficznego Gór Świętokrzyskich od kambru do czwartorzędu, główną uwagę koncentrując na paleozoiku. Niejednokrotnie jego badania sięgały Podkarpacia i Podola. Wiele uwagi poświęcił zagadnieniom geologii surowcowej, przede wszystkim ropie naftowej, węglu kamiennemu oraz złożom rud.

Przez cały okres pracy w Instytucie Geologicznym Czarnocki — jako zamiłowany muzeolog — eksploatuje na coraz większą skalę okazy geologiczne, paleontologiczne i mineralogiczne. Nie ogranicza się jednak do badań terenowych i studiuje w pracowni. Szuka sposobów społecznego szerzenia zainteresowań naukami geologicznymi i ich uprawy.

Jego pierwsza publikacja z r. 1909 ma tytuł: *Paleontologiczny rys itolupków górnodońskich okolic Kielc*, w której podaje charakterystykę tych warstw, opis znalezionej fauny z rysunkami i fotografiami. Sześć następnych prac poświęconych regionowi świętokrzyskiemu ogłasza wspólnie z Janem Samsonowiczem, a w 1919 r. wydaje podstawową pracę *Stratygrafia i tektonika Gór Świętokrzyskich*. Organizując w Kielcach pierwszy zjazd nowopowstałego Polskiego Towarzystwa Geologicznego, zapoznaje jego uczestników z wynikami swych badań.

W 1938 r. wydaje mapę geologiczną w skali 1:100 000 arkusz Kielce, która daje znacznie pełniejszy obraz geologiczny. W czasie okupacji kontynuuje prace naukowe i porządkowanie zbiorów. Niestety przeważna część tych materiałów została zniszczona podczas Powstania Warszawskiego.

Po 1945 r. Czarnocki wydał jeszcze kilka publikacji, wyszkolił grupę młodych geologów, którzy poświęcili się badaniom Gór Świętokrzyskich. Przeważająca część materiałów rękopiśmiennych została opracowana i wydana dopiero po jego śmierci.

Jan Czarnocki udzielał się też społecznie. Był długoletnim wiceprezesem Polskiego Towarzystwa Geologicznego, członkiem zarządu Towarzystwa Muzeum Ziemi i innych. Zmarł dnia 16 grudnia 1951 r. w Warszawie i pochowany został w Alei Zasłużonych na Powązkach.

Doc. Halina Żakowa przedstawiła stratygrafię paleozoiku Gór Świętokrzyskich z podkreśleniem osiągnięć i odkryć Jana Czarnockiego. Niepowetowaną stratą jest zniszczenie podczas wojny nowych gatunków fauny znalezionych i opisanych przez Czarnockiego.

Dr Zbigniew Kowalczewski zreferował tektonikę utworów paleozoicznych Gór Świętokrzyskich z podkreśleniem osiągnięć Czarnockiego.

Prof. Stanisław Pawłowski, kierownik zespołu w Instytucie Geologicznym, który przygotował prace Jana Czarnockiego do druku i kontynuował badania podmiocenijskiej budowy geologicznej Gór Świętokrzyskich i Zapadliska Przedkarpaccy, przedstawił nowe dane, a mianowicie osady górnego prekambriu, występujące w podłożu Gór Świętokrzyskich i przedłużające się w kierunku południowo-wschodnim. Tu osady te są przykryte dopiero osadami miocenu, których rozpoznanie wiertnicze przyniosło w 1953 r. odkrycie złóż siarki o ważnym znaczeniu gospodarczym.

Po zakończeniu sesji nastąpiło odsłonięcie tablicy ku czci Jana Czarnockiego. Tablicę projektował art. plastyk — prof. Józef Gazy.

Następnie uczestnicy sesji zwiedzili wystawę ilustrującą działalność Jana Czarnockiego. Na zdjęciach pokazany jest dom rodzinny Czarnockiego w Kielcach, który stał się ostoją pierwszą Terenowej Stacji Geologicznej Regionu Świętokrzyskiego; dalej fotografie charakterystycznych odkrywek i eksploatacji fauny paleozoicznej. Dostrzegamy tu ekwipunek geologiczny Jana Czarnockiego, ocalałe notatki, szkice, fotografie, mapy, publikacje.

Znalazły się też legitymacje, dyplomy stwierdzające wybór Jana Czarnockiego w dniu 25 listopada 1936 r. na członka korespondenta, a w dniu 15 grudnia 1945 r. na członka zwyczajnego Warszawskiego Towarzystwa Naukowego, dyplom przyznania Nagrody Państwowej I stopnia w dniu 22 lipca 1951 r. za działalność w dziedzinie geologii oraz Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski, przyznany Janowi Czarnockiemu pośmiertnie.

Z okazji sesji Instytut Geologiczny wydał kopertę wg projektu prof. J. Gazy. Czynne było stoisko pocztowe, używające do przyjmowanej korespondencji specjalnego stempla z napisem okolicznościowym.

Antoni Łaszkievicz

ZEBRANIE W SPRAWIE ZABYTKOWEGO WIELKIEGO MŁYNA W GDAŃSKU

25 listopada 1975 r. w Muzeum Techniki NOT w Warszawie odbyło się zebranie zorganizowane przez Komitet Historii Nauki i Techniki PAN poświęcone koncepcjom wykorzystania XIV-wiecznego Wielkiego Młyna w Gdańsku. Władze miejscowe przeznaczyły ten obiekt na ośrodek masowej rozrywki. Natomiast Stowarzyszenie Elektryków Polskich dąży do przekształcenia go w Muzeum Siłowni Wodnych. W posiedzeniu udział wzięli: przedstawiciele Komisji Historycznej SEP prof. Kazimierz Kolbiński, mgr Marian Hoffman i mgr Tomasz Wolfram; przewodniczący KHNiT PAN — prof. Waldemar Voisé i zastępca przewodniczącego doc. Irena Stasiewicz-Jasiukowa; zastępca generalnego konserwatora zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki — doc. Krzysztof Pawłowski, dyrektor Muzeum Techniki NOT — mgr Jerzy Jasiuk, oraz mgr Bolesław Orłowski z Zakładu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN. Żadna spośród dziewięciu kompetentnych osób zaproszonych z terenu Gdańska nie przybyła na zebranie, co uniemożliwiło — ku żalowi obecnych — dokonanie konstruktywnej wymiany poglądów. Kilku przedstawicieli Gdańska wszakże przekazało swój punkt widzenia w omawianej sprawie gospodarzom spotkania. Bez odpowiedzi pozostało natomiast zaproszenie wystosowane do Urzędu Prezydenta Miasta Gdańska.

Posiedzenie otworzył prof. W. Voisé, który — po zreferowaniu istoty sprawy zapoznał zebranych z poglądami przedstawicieli Gdańska. Na ogół nie zajęli oni